

Як турызм даў штуршок узнікненню новай навукі

Аксана БЕРВЯЧОНАК,
аспірантка

Навуковы
кіраўнік – ДАНИЛОВІЧ
Мікалай Аляксандравіч,
доктар філалагічных
навук, прафесар

Апошнія гады развіццю турызму ў Беларусі надаецца асаблівая ўвага. Значна пашыраецца і колькасць аб'ектаў, што атрымалі ці могуць атрымаць у перспектыве статус турыстычных. Кожны з іх мае не толькі свае адметнасці, але і назву, якая вызначае іх сутнасць. Адсюль узнікае неабходнасць увядзення новых тэрмінаў, якія б дыферэнцыравалі найменні турыстычных аб'ектаў сярод іншай наменклатуры, а таксама замянілі б апісальныя выразы адным тэрмінаславам. Такім чынам, размова ідзе аб магчымасці з'яўлення самастойнага падраздзела анамастыкі – туранімікі.

Пры даследаванні новых сфер навукі даволі часта ўзнікае неабходнасць увядзення і выкарыстання некаторых новых тэрмінаў, якія б дакладна адлюстроўвалі сутнасць праблемы, што вывучаецца. Для больш глыбокага асэнсавання тэмы трэба звярнуцца да агульнай характарыстыкі тэрміна як навуковай адзінкі: тэрмін (лац. *terminus* – мяжа, памежны знак, граніца) – слова (або злучэнне слоў), якое дакладна абазначае пэўнае паняцце ў навуцы, тэхніцы, мастацтве і пад. [1, с. 582].

Вузкаспецыяльны тэрмін нярэдка выходзіць за межы свайго навуковай сферы функцыянавання. Так, напрыклад, слова валентнасць выкарыстоўваецца як хімічны і лінгвістычны тэрмін, слова канстытуцыя – палітычны і медыцынскі тэрмін, як і многія іншыя тэрмінаадзінкі: фронт, корпус, атрад, сектар, асіміляцыя і г.д. «Вылучыліся» з вузкаспецыяльнай тэрміналогіі, характэрнай розным сферам навукі, і сталі звычайнымі ў нашым паўсядзённым жыцці, агульнаўжывальнымі і зразумелымі ўсім

асобныя словы: аптэка, тэлевізар, мабільнік (мабільны тэлефон) і інш.

З інтэнсіўным развіццём навукі, тэхнікі, эканомікі, культуры з'яўляюцца і новыя тэрміны праз запазычанні з іншых моў: калайдар, крэатыўны, андроід, кібер, айфон, лагістыка, матрыца, буцік, бонус і г.д. Назіраецца таксама тэндэнцыя ўтварэння складаных тэрмінаў рознагаліновай сферы: астрафізіка, біяхімія, псіхалінгвістыка, аграхімія, нанатэхналогія, матэматычная лінгвістыка. Іншы раз можна канстатаваць, што адбылася змена лексічнага значэння слоў. Напрыклад, слова сабачка мае памяншальна-ласкальнае значэнне да слова сабака і шчана, а таксама азначае прыстававанне ў машынах, механізмах, якое перашкаджае руху назад зубчастага кола [1, с. 9]; кол – палка, шост з завостраным канцом; самая нізкая школьная адзнака (пры ранейшай пяцібальнай ацэнцы ведаў), а таксама даўнейшая мера ворнай зямлі [2, с. 708].

Статуснасць тэрміна як навуковай адзінкі вызначаецца па многіх паказчыках: строгая дакладнасць, семантычнасць, прамое намінацьўнае значэнне, афіцыйнасць, кадыфікаванасць (нарматыўнасць), адсутнасць канатацый (эмацыянальнасці, экспрэсіўнасці, ацэначнасці), прыналежнасць да аднаго стылю (навуковага) [3, с. 315; 4, с. 183].

Вядомы расійскі вучоны доктар філалагічных навук Н.У. Падольская адзначае: даследчык, які працуе ў галіне анамастыкі, пры неабходнасці можа стварыць новы

ПРА АЎТАРА

БЕРВЯЧОНАК Аксана Уладзіміраўна.

Нарадзілася ў г. Мазыры Гомельскай вобласці. Скончыла філалагічны факультэт Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя І.П. Шамякіна (2009), магістратуру гэтага ўніверсітэта (2010).

З 2010 года – аспірант кафедры беларускага мовазнаўства Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя І.П. Шамякіна.

Аўтар 20 навуковых публікацый.

Сфера навуковых інтарэсаў: аб'екты турызму і іх назвы.

▲ Курган Славы

▶ Мазырскі бровар

тэрмін, адпаведны некаторым крытэрыям, на ўзор ужо наяўных тэрмінаў. Па-першае, пажадана, каб аснову тэрміна складалі грэцызмы ці лацінізмы (тапа-; касма-; геа- і інш.); частка -онім (грэч. *νομα* – імя) можа існаваць самастойна і ўвесь час служыць другой асновай у тэрмінах, амаль ператварыўшыся ў тыпавы фармант. Другі важны прынецп – пабудова тэрміна па пэўнай марфемнай мадэлі: нулявы канчатак (імя), напрыклад гідронім, антрапонім; канчатак -ія (сукупнасць імён) – гідранімія, антрапанімія; суфікс –ік-а (раздзел навукі) – гідраніміка, антрапаніміка (утваральныя асновы гідронім, антрапонім), і іншыя паказчыкі. Па-трэцяе, звычайна першая аснова павінна быць дадатковым вызначальнікам значэння другой лінгвістычнай асновы (гідр+онім, міф+онім). І апошняе, што трэба падкрэсліць, – пажадана аднаслоўнасць [5, с. 8–10].

Як адзначалася вышэй, з кожным годам усё больш інтэнсіўна развіваецца турызм, які з’яўляецца новым напрамкам індустрыі Беларусі. Зразумела, што галіна гэта актуальная і перспектыўная. Тым больш што на тэрыторыі Беларусі ёсць вялікая колькасць гісторыка-культурных і прыродна-ландшафтных аб’ектаў пэўнай каштоўнасці. Амаль кожны турыстычны рэсурс мае назву, што ідэнтыфікуе і канкрэтызуе аб’ект, але адсутнічае тэрмін, які мог бы размяжоўваць і вылучаць турыстычныя назвы сярод іншых. З гэтай нагоды мы прапануем увесці новую лінгвістычную тэрміналагічную адзінку – туронім, якая, на нашу думку, якраз і адпавядае ўсім патрабаванням, што прад’яўляюцца да навуковых тэрмінаў.

Спадзяёмся, што яна арганічна ўключыцца ў агульную сістэму анамастычнай лексікі і правамерна зойме сваю належную нішу сярод іншых тэрмінаадзінак анамастыкі, такіх як тапонім, заонім, гелонім, антрапонім, урбонім, этнонім і іншыя.

Тэрмін «туронім» (імя, назва турыстычнага аб’екта) хоць і складаны паводле структуры, але функцыянальна мабільны, семантычна выразны, зразумелы, можа служыць асновай для ўтварэння новых слоў-тэрмінаў: туранімічны (прыметнік), тураніміка (навука), туранімія (сукупнасць імён). Як часціна мовы туронім характарызуецца граматычнымі катэгорыямі роду, ліку, склону, можа выконваць розныя сінтаксічныя функцыі (галоўных і даданых членаў сказа).

Варта падкрэсліць, што першая частка тур- свабодна спалучаецца з іншымі словамі: турпаход, турбаза, туркомплекс, турагенцтва, тураператар, турсэрвіс і інш. Па гэтай мадэлі ўтвораны і тэрмін «туронім» (тур+онім), які можа шырока выкарыстоўвацца ў назвах турыстычных наменклатурных аб’ектаў: архітэктурных, археалагічных, санаторна-курортных, агра-сядзібных, водных, мемарыяльных, запаведных. У аснову тэрміна «анамастыка» (навука, якая вывучае розныя імёны) пакладзена грэчаскае слова *νομαστικῆ*, што азначае ўменне даваць імёны, а слова турызм, які лічаць некаторыя вучоныя, утворана на базе грэка-лацінскага кораня *tornos* – *tornus*, што азначае – паездка, прагулка, падарожжа. Таму і ў аснову тэрміна «туронім» увайшла частка тур- [грэч.-лац. *tour*, англ. (франц.) *tour* – прагулка, тур] і -онім.

Аўтары кнігі «Агульная тэрміналогія» А.В. Супяранская, Н.У. Подольская і Н.У. Васільева падкрэсліваюць, што «экстралінгвістычная характарыстыка ўплывае на моўны статус тэрміна, паколькі ў тэрміне як слоўе адлюстроўваюцца і факты, што назіраюцца даследчыкам, і іх тэрэтычнае асэнсаванне» [6, с. 8]. Гэтыя фактары адносяцца і да значэння тэрмінаадзінкі «туронім», які характарызуецца не толькі адпаведнымі лінгвістычнымі паказчыкамі, але і экстралінгвістычнымі, што ўтвараюць дыялектычнае адзінства турыстычнага аб'екта і яго імені.

Неабходна адзначыць, што ў адпаведнасці з дзяржаўным прававым актам Рэспублікі Беларусь (пастанова Саўміна ад 18 чэрвеня 2004 года № 730) турыстычны статус аб'екту можа надаць любая фізічная асоба, дзяржаўныя органы і іншыя арганізацыі, калі аб'ект адпавядае аднаму ці некалькім з наступных крытэрыяў: прывабнасць, рэкрэацыйная каштоўнасць, незвычайнасць, захаванасць, месцазнаходжанне, пазнавальная і экалагічная вядомасць.

Назвы, выконваючы адрасную, намінацыйную і інфармацыйную функцыі, вызначаюць прыроду, сутнасць і спецыфіку розных відаў аб'ектаў, што вельмі важна пры арганізацыі і выбары турыстычных маршрутаў, а таксама пры распрацоўцы праграм экскурсій, лінгвакраязнаўчых даведнікаў, карт. Менавіта тут можна выкарыстоўваць туронімы Панскі парк, кляш-

тар бернардзінцаў, Курган Славы, Святое возера, крыніца «Гарадок», Мазырскі замак, Шайтан-гара, Кацярынінскі шлях, Мазырскі бровар, аграсядзіба «Панскі сад», заказнік «Мазырскія яры». Назвы, як бачым, з'яўляюцца не толькі гукавой абалонкай слова, але і адыгрываюць ключавую ролю ў ідэнтыфікацыі аб'екта.

Такім чынам, туронім як новая лінгвістычная адзінка, на нашу думку, адпавядае тым патрабаванням, што прад'яўляюцца да статусу вузкасפעцыяльных навуковых тэрмінаў. Спадзяёмся, што ў далейшым ён не толькі зойме сваё належнае месца сярод іншай наменклатурнай тэрміналогіі, але яшчэ і дасць штуршок да заснавання асобнай навукі – туранімікі як самастойнага раздзела анамастыкі, лінгвакраязнаўства і турызму. ─

ЛІТАРАТУРА

1. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. / пад агульн. рэд. акад. К.К. Атраховіча (Кандрата Крапівы). – Мінск: БелСЭ, 1983. – Т. 5, кн. 1. – 663 с.
2. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. / пад агульн. рэд. акад. К.К. Атраховіча (Кандрата Крапівы). – Мінск: БелСЭ, 1978. – Т. 2. – 765 с.
3. Старычонок, В.Д. Беларуская мова: ад А да Я: у дапамогу абітурыентам і школьнікам / В.Д. Старычонок. – Мінск: Вышэйшая школа, 2000. – 367 с.
4. Юрэвіч, Л.Ю. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / Л.Ю. Юрэвіч. – Мінск, 1962. – 247 с.
5. Подольская, Н.В. Словарь русской ономастической терминологии / Н.В. Подольская. – М.: Наука, 1978. – 198 с.
6. Суперанская, А.В., Подольская, Н.В., Васильева, Н.В. Общая терминология: вопросы теории / А.В. Суперанская, Н.В. Подольская, Н.В. Васильева. – М.: ЛИБРОКОМ, 2012. – 248 с.

ПОДПИСКА НА ЖУРНАЛ

Идет подписка на «Беларускую думку» на II полугодие 2013 года!

«БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА»

74938 – ИНДИВИДУАЛЬНАЯ ПОДПИСКА.

Стоимость: 1 мес. – 12500 руб., 3 мес. – 37500 руб.,
6 мес. – 75000 руб.

749382 – ВЕДОМСТВЕННАЯ ПОДПИСКА.

Стоимость: 1 мес. – 29840 руб., 3 мес. – 89520 руб.,
6 мес. – 179040 руб. (включая НДС).

**СТОИМОСТЬ ЖУРНАЛА ПО ПОДПИСКЕ –
В 2 РАЗА НИЖЕ РОЗНИЧНОЙ**